

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет

Кафедра педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти

**КРАЄЗНАВЧА РОБОТА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ
ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка IV курсу 401 групи

Спеціальності 013 Початкова освіта

Освітньо-професійної програми

Початкова освіта

Савчук Олена Олегівна

Керівник доцент, кандидат пед. наук

Горлова А.В.

Рецензент вчитель-методист Херсонської

багатопрофільної гімназії №20

ім. Б.Лавреньова Херсонської міської ради

Мартьянова М.А.

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	6
1.1. Місце краєзнавства в системі освітнього процесу початкової школи.	6
1.2. Дистанційне навчання як сучасний формат освітнього процесу	10
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	17
2.1. Діагностика рівня сформованості краєзнавчої компетентності молодших школярів.....	17
2.2. Зміст та форми роботи вчителя початкової школи під час вивчення краєзнавчого матеріалу в умовах дистанційного навчання	23
ВИСНОВКИ	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	30
ДОДАТКИ	33
Додаток А. Панорамні фото вулиць Херсона.....	33
Додаток Б. Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету.....	34

ВСТУП

Молодший шкільний вік - вік формування особистості. Виникають нові відносини з дорослими і однолітками, нові види діяльності. Процес навчання пред'являє ряд серйозних вимог до дитини. Це позначається на формуванні відносин не тільки до людей, колективу, а й до самого процесу навчання, розвиває здібності, розширює кругозір і коло інтересів. Разом з тим формуються соціальні почуття, такі як любов до Батьківщини і патріотизм.

Навколишня природа в усі часи була чудовим вихователем, потужним джерелом становлення патріотичних почуттів, почуття особистої причетності і відповідальності за все, що відбувається в рідному краї. Природа - лабораторія по формуванню екологічної культури школярів на місцевому матеріалі: здобуваються знання про особливості свого регіону, про правильне і розумне відношення до природи своєї місцевості, формуються навички економного і дбайливого використання природних ресурсів, здійснюється становлення активної гуманної позиції по відношенню до природи не тільки свого краю, а й спільного дому - планети Земля.

Спілкування з природою збагачує психіку дитини, удосконалює її естетичний смак, вміння відчувати красу, моральні якості, патріотичні почуття, чуйність до навколишнього, сприяє фізичний гарт.

Під шкільним краєзнавством в викладанні розуміється всебічне вивчення учнями свого краю. Розрізняють історичне, географічне, літературознавче, природознавче, екологічне краєзнавство.

Навчальними планами початкової школи передбачається пізнання учнями особливостей регіону свого проживання (області). Для позначення його застосовується термін «свій край». У той же час триває пізнання прилеглої території, доступній для безпосереднього

дослідження учнями. Це околиці свого населеного пункту (міста або села) - своя місцевість.

Безпосереднє вивчення особливостей свого краю протягом часу, виділеного навчальною програмою з навколишнього світу, передбачається здійснювати за загальноприйнятим типовому плану з урахуванням вікових особливостей молодших школярів: географічне положення території краю, погода, особливості сезонів року, водойми, ґрунт, природні співтовариства, рослини, тварини краю, охорона і раціональне природокористування на території краю, заповідні місця.

Особливості краєзнавчої роботи в освітньому процесі, зокрема, у початковій школі вивчали такі науковці: О. Лиховид, В. Матіяш, Т. Міщенко, В. Обозний, О. Пірожкова, М. Стельмахович, та ін. Однак, сучасні умови поширення дистанційної освіти вимагають оновлення досліджень.

Недостатнє вивчення даної проблеми та поширення дистанційного навчання зумовили вибір теми дослідження «Краєзнавча робота в початковій школі в умовах дистанційного навчання».

Мета дослідження – дослідити краєзнавчу роботу в початковій школі в умовах дистанційного навчання.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Визначити місце краєзнавства в системі освітнього процесу початкової школи;
2. Охарактеризувати дистанційне навчання як сучасний формат освітнього процесу;
3. Провести діагностику рівня сформованості краєзнавчої компетентності молодших школярів;
4. Визначити шляхи роботи вчителя початкової школи під час вивчення краєзнавчого матеріалу в умовах дистанційного навчання.

Об'єкт дослідження – освітній процес в початковій школі в умовах дистанційного навчання.

Предмет дослідження – шлях організація краєзнавчої роботи в початковій школі в умовах дистанційної освіти.

Структура й обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 34 сторінки.

РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи організації краєзнавчої роботи у початковій школі

1.1. Місце краєзнавства в системі освітнього процесу початкової школи.

Для того щоб розглянути краєзнавчу діяльність в освітньому процесі, спочатку необхідно розібратися з самим поняттям - краєзнавство.

Велика радянська енциклопедія дає таке визначення: «Краєзнавство - всебічне вивчення певної частини країни, міста або села, інших поселень місцевим населенням, для якого ця територія вважається рідним краєм. Краєзнавство - комплекс природних і суспільних досліджень. Краєзнавство вивчає природу, населення, господарство, історію і культуру рідного краю» [7].

У підручнику Мамонтова А.В. дається наступний опис: краєзнавство являє собою комплексне, всебічне вивчення певної частини країни, міста або села окремими ентузіастами, науковими колективами, громадськими організаціями, незалежно від їх розташування, а також місцевим населенням, для якого ця територія вважається рідним краєм. Комплексний характер не виключає вивчення краю в окремих аспектах і напрямках. Джерела вивчення краю за своїм характером дуже різноманітні, перш за все, це джерела, що збираються в краєзнавчих музеях. Велике значення мають лінгвістичні матеріали (записи місцевих говірок) і усна народна творчість (перекази, прислів'я), величезний інтерес для дослідників краю представляють архівні документи. Складовою частиною краєзнавчих джерел є твори друку і документи на інших носіях, які займають важливе місце в процесі пізнання рідного краю, оскільки всебічно характеризують минуле, сьогодення і майбутнє краю [21].

Д. С. Лихачов, говорячи про значення краєзнавства та історії в вихованні громадян країни, зазначав, що почуття любові до Батьківщини

потрібно дбайливо вирощувати, прищеплюючи духовну осілість, якщо не буде коренів у рідній місцевості, в рідній стороні — буде багато людей, схожих на висушену рослину перекотиполеполе. «Краєзнавство вчить людей любити не тільки свої рідні місця, але і знання про них, привчає цікавитися історією, мистецтвом, літературою. Це — наймасовіший вид науки » [12].

К. Д. Ушинський називає подібний предмет «Отечествоведение» додаючи в зміст предмета вивчення рідної мови, розвиток мови дітей. Педагог розробив систему ознайомлення учнів з околицями школи, з вулицею, з селом, з питаннями сільськогосподарської праці, в яку після закінчення школи включаються учні сільських шкіл. Він також висловлювався за створення «Місцевих посібників» для шкіл і залучення вчителів для написання таких посібників. Реалізацію ідеї введення «Отечествоведения» в практику К. Д. Ушинський втілював через розробку змісту книг для дітей «Дитячий світ» (1861) і «Рідне слово» (1864). Відбираючи зміст зазначених посібників, педагог керувався наступною думкою: «У Швейцарії, Німеччині, Англії та Америці в основу всієї народної освіти давно вже проникло переконання, що знання поділяються на необхідні, корисні і приємні і що повинні лягати в душу дитини ще до всіх і в основу всіх і придбання їх повинно бути поставлено в незалежність від придбання інших - корисних і приємних. Такими необхідними знаннями для кожної людини визнаються: вміння читати, писати, знання основ своєї релігії і знання своєї Батьківщини» [21].

У шкільному краєзнавстві виділяють навчальне краєзнавство, зміст і характер якого визначаються шкільною програмою, і позашкільне (позакласне) краєзнавство, завдання якого будуються відповідно до плану виховної роботи. Ці два види краєзнавства знаходяться в тісному зв'язку і доповнюють один одного. Обидва вони спрямовані на вирішення освітньо-виховних завдань, що стоять перед школою. Однак

між ними є і відмінності за змістом, формам роботи, принципам комплектування учасників.

Якщо в навчальному краєзнавстві беруть участь всі школярі, то у позаурочному вони беруть участь за бажанням. Навчальне краєзнавство проводиться в основному в класі (на уроці), позакласне ж спирається на такі форми, як краєзнавчий гурток, вечори, екскурсії, експедиції, туристичні походи і так далі.

Е. Е. Вяземський і О. Ю. Стрелова акцентують увагу педагогів на можливостях шкільного краєзнавства в початковій школі в справі побудови почуття індивідуальної мультикультурної ідентичності через пізнання коренів сім'ї в конкретному місці і гордості за свої індивідуальні та колективні досягнення.

У початковій школі учні спостерігають природу і життя, слухають розповіді вчителя, читають книги про рідний край і його людей. «Знання про рідний край отримують на уроках, під час екскурсій (на природу, в музеї і т.д.), на ранкових зустрічах і зборах. Відповідно до програми курсу учні набувають перші навички читання карт і складання плану місцевості, навички сільськогосподарської праці, знання з охорони природи»[25].

Д. В. Кацюба висунув і обґрунтував основне організаційно-педагогічну умову, необхідну для ефективної організації краєзнавства в школі: «єдність теорії і практики, взаємозв'язок навчальної та позакласної роботи, відповідність змісту і методів краєзнавчої роботи рівню розвитку і підготовки учнів»[15].

С. О. Шмідт, окреслюючи поняття «краєзнавство», виділяє такі компоненти:

краєзнавство - наука, що вивчає розвиток і сучасний стан конкретних регіональних спільнот і територій, науково-популяризаторська і просвітницька робота певної тематики: про минуле

та сьогодення будь-якого «краю» (зазвичай свого рідного краю) і його пам'яток;

об'єктом інтересу краєзнавця може бути місцевість різного просторового масштабу і культурно-історичного значення [22];

«Форма суспільної діяльності (до якої причетні вчені, фахівці і широке коло осіб різного віку і різного ступеня підготовки), а також метод пізнання (від часткового до загального)» [12].

«Краєзнавство» Е. Е. Вяземський, О. Ю. Стрелова [16] пропонують розглядати як локальний аспект змісту регіонально-національного компонента загально-історичної освіти з властивими йому науково-методичними характеристиками і освітніми ресурсами: різноманітні і унікальні джерела, які знаходяться безпосередньо поруч зі школярами: сімейні реліквії, районні та міські бібліотеки, шкільні та краєзнавчі музеї, місцеві архіви; розвиток пошуково-дослідницьких умінь школярів: спостереження, збір і обробка, аналіз та інтерпретація фактів минулого і ін., вивчення біографій звичайних людей, історії повсякденності, багатокультурна самоідентифікація учнів, самовизначення школяра в культурно-етнічному, соціальному, конфесійному, територіальному та інших планах.

Характеризуючи за своєю суттю «краєзнавство», зазначені дослідники виділяють такі підстави, як: нормативна база, характер подання матеріалу, головні аспекти навчального змісту, що переважають форми вивчення, джерела, з якими організовується робота, мотивація до пізнавальної діяльності, види самоідентифікації особистості школяра. Змістовне педагогічне наповнення шкільного краєзнавства Е. Е. Вяземський, О. Ю. Стрелова характеризують такими складовими, як «авторські програми», «сюжетно і проблемно-тематичне уявлення матеріалу», «опис соціальної історії, історії сім'ї, усної історії, історії культури», «особистісна та багатокультурна самоідентифікація».

Як виявила в своєму дослідженні І. Б. Тимофєєва: «Діти початкової школи готові до вивчення історичного та соціального матеріалу і проявляють інтерес до різним історичним відомостями, наприклад, до історії людини (способу життя в різні епохи) (78%); історії краю (67%), історії знарядь праці, винаходів, ремесл (57%); історії культури (36%) тощо. Разом з тим виявлено досить низький рівень розвитку у дітей соціальних уявлень (наприклад, 29% опитаних не знають назви своєї країни, плутають назву міста, держави, вулиці), для багатьох поняття «минуле» обмежується подіями останніх років» [12].

Е. Е. Вяземський і О. Ю. Стрелова акцентують увагу педагогів на можливостях шкільного краєзнавства в початковій школі в справі побудови почуття індивідуальної мультикультурної ідентичності через пізнання коренів сім'ї в конкретному місці і гордості за свої індивідуальні та колективні досягнення.

Сьогодні саме завдяки краєзнавству учень має можливість краще зрозуміти, що історія - це історія людей; коріння людини - в історії і традиції своєї сім'ї, свого народу, в минулому рідного краю і країни.

Краєзнавство сприяє вирішенню завдань соціальної адаптації вихованців школи, формуванню у них готовності жити і працювати в рідному селі, районі, краї, брати участь в їх розвитку, соціально-економічному і культурному оновленні. Це одне з актуальних соціально-педагогічних завдань нашого часу.

1.2. Дистанційне навчання як сучасний формат освітнього процесу.

Дослідження змісту наукової, навчально-педагогічної літератури, нормативно-правових документів, що стосуються освіти показали, що немає спільного тлумачення суті та змісту поняття «дистанційне навчання». Існують численні трактування цього поняття, що

відображають різноманіття підходів до його розуміння. Наведемо найбільш відомі трактування цього терміну.

Дистанційне навчання - сукупність інформаційних технологій, що забезпечують доставку учнем основного обсягу досліджуваного матеріалу, інтерактивна взаємодія учнів і викладачів в процесі навчання, надання студентам можливості самостійної роботи з освоєння досліджуваного навчального матеріалу, а також в процесі навчання [12].

Дистанційне навчання - це новий щабель заочного навчання, на якій забезпечується застосування інформаційних технологій, заснованих на використанні персональних комп'ютерів, відео- та аудіо-, космічної та оптоволоконної техніки [12].

Дистанційне навчання - систематичне цілеспрямоване навчання, яке здійснюється на деякій відстані від місця розташування викладача. При цьому процеси викладання та навчання розділені не тільки в просторі, але і в часі [12].

Дистанційне навчання - тип навчання, заснований на освітньому взаємодії віддалених один від одного педагогів і учнів, реалізується за допомогою телекомунікаційних технологій і ресурсів мережі Інтернет. Для дистанційного навчання характерні всі властивості навчального процесу: зміст, цілі, організаційні форми, засоби навчання, система контролю і оцінки результатів [3].

Аналіз наведених визначень дозволяє прийти до висновку, що найбільш прийнятним визначенням поняття «дистанційне навчання» є те, що дала Є. С. Полат: «це форма навчання, при якій взаємодія вчителя і учнів і учнів між собою здійснюється на відстані і відображає всі властиві навчальному процесу компоненти (цілі, зміст, методи, організаційні форми, засоби навчання), що реалізуються специфічними засобами Інтернет-технологій або іншими засобами, які передбачають інтерактивність».

Чому саме це визначення представляється найбільш прийнятним для нас? Навчання - це двосторонній процес, в якому взаємодіють той, кого навчають і хто навчає, і в ході якого планомірно і цілеспрямовано здійснюється освіта, виховання і розвиток людини [12]. Це означає, що якщо ми говоримо про навчання, ми припускаємо наявність в цьому процесі викладача. У цьому принципова різниця, концептуальна відмінність від систем і програм самоосвіти, самонавчання, з якими ми маємо справу при роботі з курсами на відеокасетах, в телевізійних і радіо курсах, при роботі з комп'ютерними програмами. У цих програмах, курсах користувач може розраховувати лише на власні сили, на власне сприйняття і осмислення програми. А процес навчання характеризується в першу чергу тим, що він інтерактивний в своїй організації, тобто у взаємодії вчителя і учня.

Е.С. Полат підкреслює в своєму визначенні дистанційного навчання, що це нова форма навчання, наряду з очною та заочною формами [12].

Крім того, слід зазначити неправомірність ототожнення деякими авторами понять «дистанційне навчання» і «дистанційна освіта». Освіта - більш широке поняття, яке включає в себе:

освіту як цінність;

освіту як систему;

освіту як процес;

освіту як результат.

Тому дистанційна освіта - це система, в якій реалізується процес дистанційного навчання і здійснюється індивідуумом досягнення і підтвердження освітнього сенсу. Таким чином, дистанційне навчання слід розглядати в загальній системі освіти, причому неодмінно в системі безперервної освіти, передбачаючи тим самим не просто певну систему, а послідовність окремих її ланок [12].

Існує великий набір засобів, які можуть бути використані для організації взаємодії учня та викладача або вчителя. Найбільш широке поширення в початковій школі отримали наступні:

Електронна пошта. Дана форма взаємодії доступна для учнів і середнього, і початкової ланки. Перевага полягає в тому, що учень може виконувати завдання в зручний для нього час, використовуючи всі необхідні ресурси. Недолік же в тому, що вчитель не може в реальному часі «супроводжувати» і «направляти» учня.

Використання програми «Скайп» (Skype) або Зум (Zoom), що дозволяє спілкуватися через мережу інтернет по всьому світу. У цьому випадку викладач може давати необхідну консультацію безпосередньо в процесі виконання роботи, обговорювати з учнем хід її виконання, отримані результати, вносити необхідні поправки. Складнощі виникають з візуалізацією рїботи учня, так як це відбувається або через веб-камеру, а якість сигналу не завжди дозволяє це зробити, або через електронну пошту, що знову ж таки призводить до «розтягнутості» в часі.

Гугл-документи та гугл-клас. Даний ресурс можна використовувати і при роботі з документами, і з презентаціями, і з таблицями. При цьому доступ до них може бути одночасним, тобто вчитель «бачить», як учень виконує завдання, може коригувати його роботу.

Moodle (наприклад KSU Online) - система управління курсами (електронне навчання), також відома як система управління навчанням або віртуальна навчальне середовище, яка представляє собою веб-додаток, що надає можливість створювати сайти для онлайн-навчання. «Завдання можуть вирішуватися як в спеціальних зошитах, так і на особистій сторінці, відкритій у веб браузері на комп'ютері в учня. Особиста сторінка відображає вміст веб сайту, наприклад, створеного в спеціальній системі управління навчанням «Moodle». На цій сторінці

учень, пройшовши авторизацію, може вибрати предмет навчання, подивитися завдання, відправити їх на перевірку, подивитися допоміжні матеріали і т.д. У свою чергу, цей веб сайт розміщуються точно так само як і мільйони звичайних веб сайтів інтернету, на сервері, спеціально виділеному або віртуальному хостингу. Відповідно, вчитель має свій рівень доступу до системи і має трохи ширші можливості, в порівнянні з учнями. Може створювати і коректувати вміст навчальних курсів, переглядати завдання і т.д. Тестові завдання, як правило, перевіряються відразу в автоматичному режимі. А результати навчання заносяться програмою і викладачем в електронний журнал » [12].

Можливо також використання різних чатів, блогів, форумів, відеоконференцій і т.д.

При виборі засобу організації взаємодії з учнем вчитель або викладач насамперед повинен орієнтуватися на ті, які доступні учневі в силу віку і навичок роботи з інформаційно-комп'ютерними технологіями, але при цьому необхідно поступово знайомити його і іншими, так як це створить у дитини додаткову мотивацію, зробить процес навчання більш різноманітним, допоможе підвищити якість освоєння навчального матеріалу.

Дистанційне навчання, в тому числі і в початковій ланці, має ряд незаперечних переваг.

- Персоніфікація навчання. Учень сам або за допомогою батьків, викладача може визначити швидкість вивчення навчального матеріалу, час проходження навчання, обсяг досліджуваного матеріалу. При цьому не регламентується час виконання завдання.

- «Дистанційне навчання надає можливість отримати набагато більше інформації, що дозволяє оцінити знання, навички та вміння, отримані в результаті проходження дистанційного навчання. У тому числі: час, що витрачається на питання, кількість спроб, питання або

завдання, які викликали найбільші труднощі і т.д. » [2], що дозволяє набагато гнучкіше управляти проведеним навчанням.

- «Доступ до якісного навчання особам, з тих, чи інших причин, які не мають можливості проходити навчання в традиційній очній формі». [2]

- «Використання сучасних інформаційних технологій при дистанційному навчанні дозволяє вибудувати ефективну систему управління навчанням, побудовану на можливості збору значно більшої кількості інформації про проходження навчання слухачем дистанційного навчання в порівнянні з традиційним очним навчанням». [2]

- Можливість використовувати необмежену кількість джерел отримання інформації. Засоби нових інформаційних технологій забезпечують учнів різноманітними сучасними засобами навчання. Крім традиційних навчальних посібників і конспектів учням можуть пропонуватися:

- комп'ютерні навчальні програми;
- електронні навчальні посібники;
- комп'ютерні системи тестування і контролю знань;
- електронні довідники;
- навчальні аудіо та відеоматеріали;
- інформаційні матеріали.

Перераховані умови безумовно здатні підвищити якість навчання, прискорити вивчення, засвоєння навчального матеріалу, контролю знань.

Але поряд з перевагами дистанційне навчання має і ряд недоліків. До них можна віднести:

- Відсутня особиста взаємодія дитини з учителем і однолітками, що дуже важливо особливо в початкових класах. Цю проблему частково може вирішити спілкування по телефону, скайпу,

електронній пошті, через соціальні мережі, але повністю замінити його не може. У зв'язку з цим в початковій школі важливо поряд з дистанційними заняттями організовувати і очні.

- Обов'язкова наявність високого ступеня самоорганізації учня, батьків, так як більшу частину навчального матеріалу дитині доводиться освоювати самостійно.

- «Необхідний постійний доступ до джерел отримання освітніх матеріалів (електронних підручників, відеоматеріалів і т.д.). Для цього потрібна хороша технічна оснащеність житла [3] і навчального закладу, який надає відповідну послугу, що не завжди можливо, особливо у віддалених місцях нашої країни.

- Навчання ведеться переважно в письмовому вигляді, а учнів необхідно вчити викладати свої думки і в усній формі.

- Неготовність учасників освітнього процесу, і перш за все вчителів, до осмислення і оволодіння сучасними педагогічними та інформаційними технологіями для організації навчального процесу за дистанційною формою.

Таким чином, можна зробити висновок, що дистанційне взаємодія учня і вчителя має ряд переваг перед традиційними формами навчання, відкриває більше можливостей перед учнем, допомагає зняти емоційну напругу, просторові і тимчасові перепони, робить доступним освіту для будь-якої дитини.

РОЗДІЛ 2. Особливості реалізації краєзнавчої роботи в умовах дистанційного навчання в початковій школі

2.1. Діагностика рівня сформованості краєзнавчої компетентності молодших школярів.

Дослідження рівня краєзнавчої компетентності нелегке завдання, так як необхідно виявити ставлення дитини до рідного краю, до природи, його знання про навколишнє середовище і його мотивацію отримувати нові знання про свій край. Цій темі в шкільній програмі приділяють мало уваги, тому вона продовжує бути недостатньо вивченою.

Метою експериментального дослідження є вивчення рівня сформованості краєзнавчої компетентності у молодших школярів.

У дослідженні взяли участь молодші школярі - учні 2 «А» і 2 «Г» класів Херсонської ЗОШ № 47 міста Херсон. У Дослідженні брали участь 15 учнів з кожного класу.

Завданнями констатувального етапу були:

1. Підібрати діагностичні методики.
2. Провести дослідження рівня сформованості краєзнавчої компетенції у молодших школярів.
3. Проаналізувати отримані результати.

Для дослідження рівня краєзнавчої компетентності використовувалися такі методики:

1. Опитувальник, складений на основі опитування С.Д Дерябо і В.А. Ясвіна «Натурофіл» [26].
2. Анкета, складена на основі Д.В. Григор'єва «Моя Батьківщина».
3. Методика В.А. Ясвіна «Альтернатива».
4. Методика «Домінанта» А.Ф. Лазурского.

Нами було виділено три критерія рівня сформованості краєзнавчої компетентності:

Когнітивний, який проявляється в знаннях молодших школярів в галузі краєзнавства, бажанні пізнавати свій край.

Емоційний, який проявляється в позитивному ставленні дітей до свого міста, свого краю, мотивації до вивчення краєзнавчих проблем.

Поведінковий, який проявляється в готовності до участі в житті свого краю.

Загальний результат проведення всіх методик відповідає наступним рівням і балам:

Високий (65-100 балів): дитина проявляє достатній інтерес до рідного краю, може проявляти бажання висловити своє ставлення до свого краю, краєзнавчі знання високі, провідним є моральний або пізнавальний мотив, проявляє заклопотаність з приводу негативних вчинків як своїх, так і чужих по відношенню до рідного краю, засуджує неправильну поведінку по відношенню до свого рідного краю.

Середній (35-65 балів): виявляється слабкий інтерес і бажання дізнаватися щось нове про свій край, любить своє місто, але емоційно не проявляє свого ставлення, поведінка не завжди відповідає нормам, знання задовільні, провідним є утилітарний мотив, проявляє заклопотаність з приводу негативних вчинків інших, але не оцінює свої вчинки.

Низький (34-0 балів): відсутність або слабкий інтерес до свого краю, немає позитивних емоцій, знає, що можна зробити доброго для міста, але не робить, несформованість мотивів цієї діяльності, оцінює з егоцентричних позицій.

Для аналізу результатів дослідження хотілося б відзначити деякі особливості відповідей учнів з деяких питань.

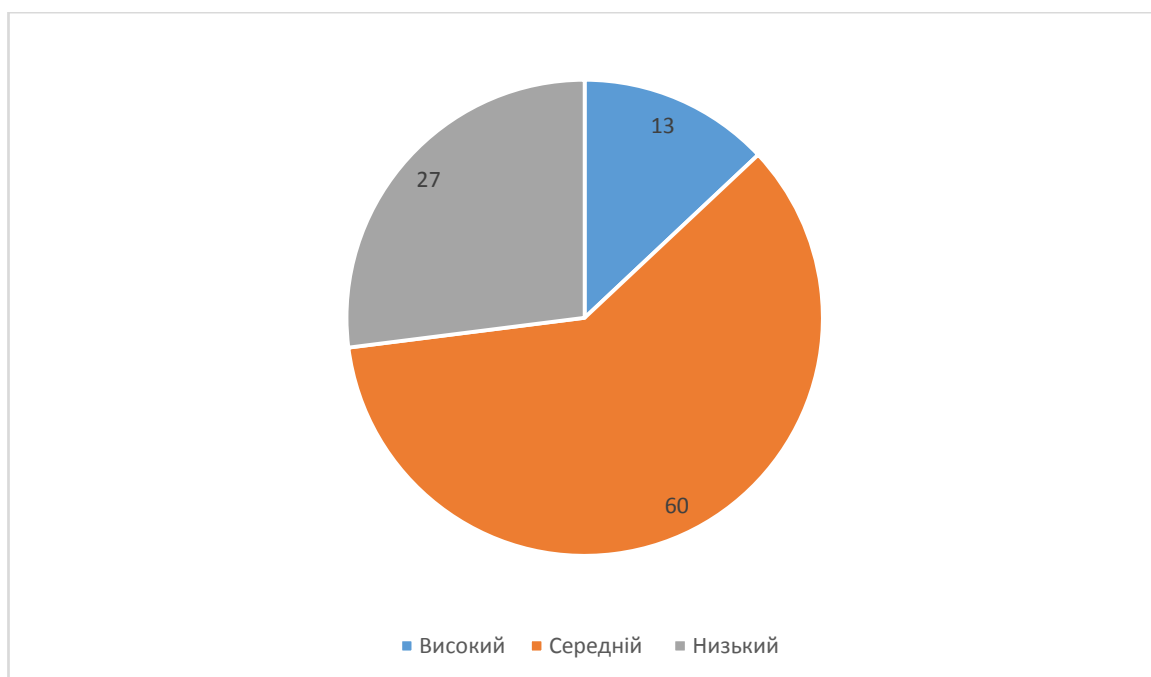
Проаналізувавши результати можна відзначити, що більшість дітей не знає чіткого визначення поняття «краєзнавство». Найчастішими відповідями дітей були:

«Знання своєї вулиці», «наука, що вивчає місто» або «Краєзнавство - це шкільний предмет». Це свідчить про те, що учні знайомі з поняттям «краєзнавство», але недостатньо повно знають його значення і зміст.

Багато дітей не змогли назвати відомі вулиці міста і сказати, кому вони належать. Слід про це розповісти дітям, розкрити більш широко цю тему, щоб розширити кругозір учнів в області даної теми. Більшість дітей зовсім не дали відповіді на деякі питання. Деякі діти відповіли, що люблять дізнаватися щось нове про свій краї, їм подобатися краєзнавство. Під час прогулянок по місту багато з учнів відчують радість і насолоджуються красою. діти негативно відносяться до тих, хто погано говорить про місто. Це свідчить про те, що емоційний компонент краєзнавчої компетенції у дітей розвинений краще, ніж когнітивний, але необхідно проводити роботу на закріплення позитивного ставлення.

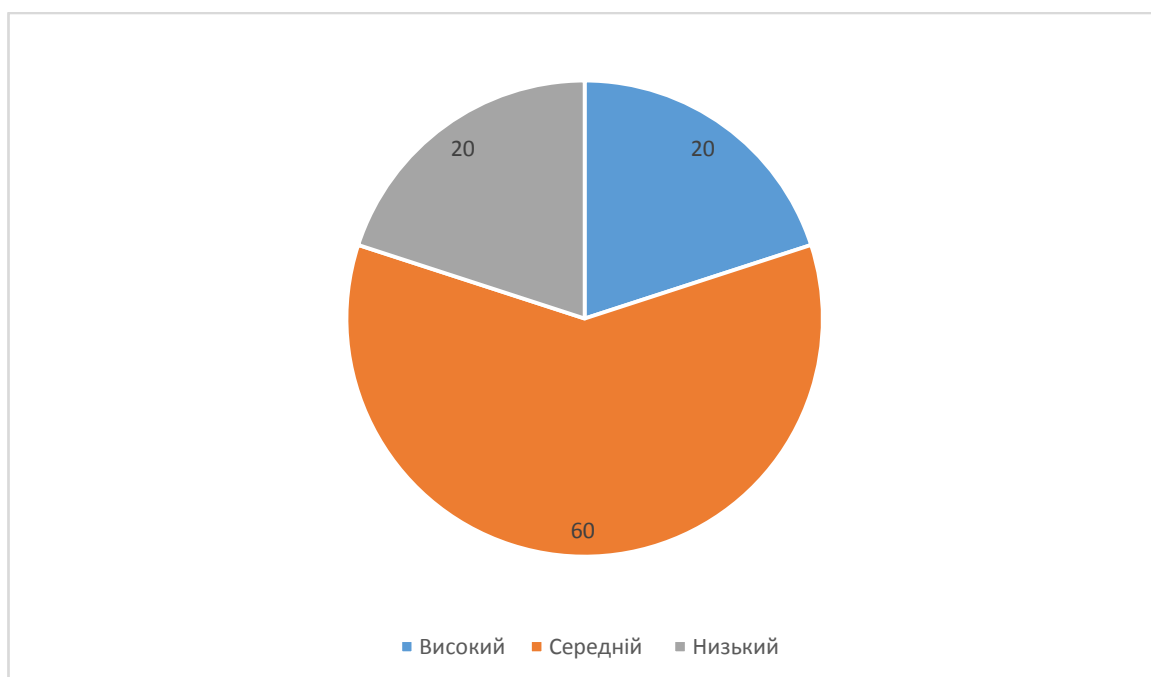
Проаналізувавши результати методик слід зазначити, що краєзнавча компетенція сформована у молодших школярів на середньому рівні. Діти недостатньо добре орієнтуються в краєзнавчих поняттях, недостатньо мотивовані. Необхідно розглянути рівень розвитку кожного компонента краєзнавчої компетенції окремо.

Як вище зазначалося, було виділено 3 компонента. Рівень розвитку когнітивного компонента представлено на діаграмі 2.1.

Діаграма 2.1. Рівень розвитку красзнавчої компетенції по когнітивному компоненту в учнів 2 «Г» класу

З діаграми видно, що більше половини дітей володіють красзнавчими знаннями на середньому рівні. 27% дітей мають низький рівень і лише у 13% переважає високий рівень.

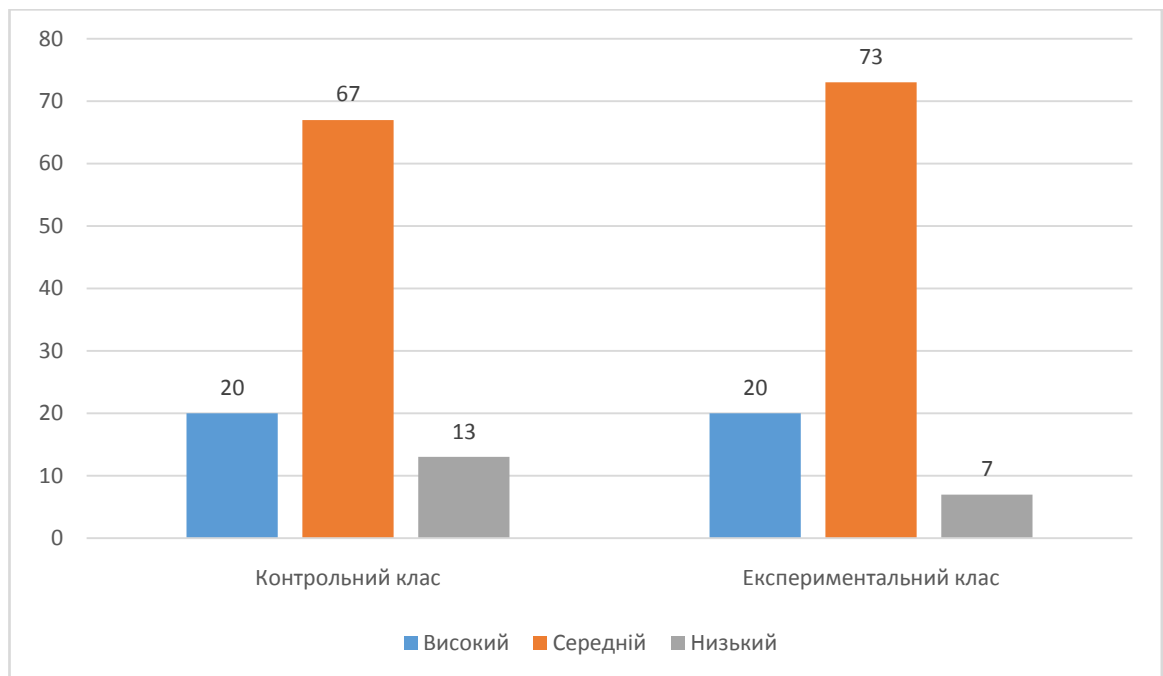

Діаграма 2.2. Рівень розвитку красзнавчої компетенції по когнітивному компоненту в учнів 1 «А» класу

На основі діаграми можна відзначити, що в другому класі, як і в попередньому 60% дітей мають середній рівень. У 20% учнів недостатньо сформований когнітивний компонент і 20% опитуваних досить добре оперують знаннями в галузі краєзнавства.

Ми бачимо, що в двох класах переважає середній рівень, це може бути обумовлено тим, що діти недостатньо добре мотивовані на отримання нових знань. Можливо, педагогам слід розширити кругозір учнів в галузі краєзнавства.

Рівень розвитку емоційного компонента представлений в діаграмі 2.3.

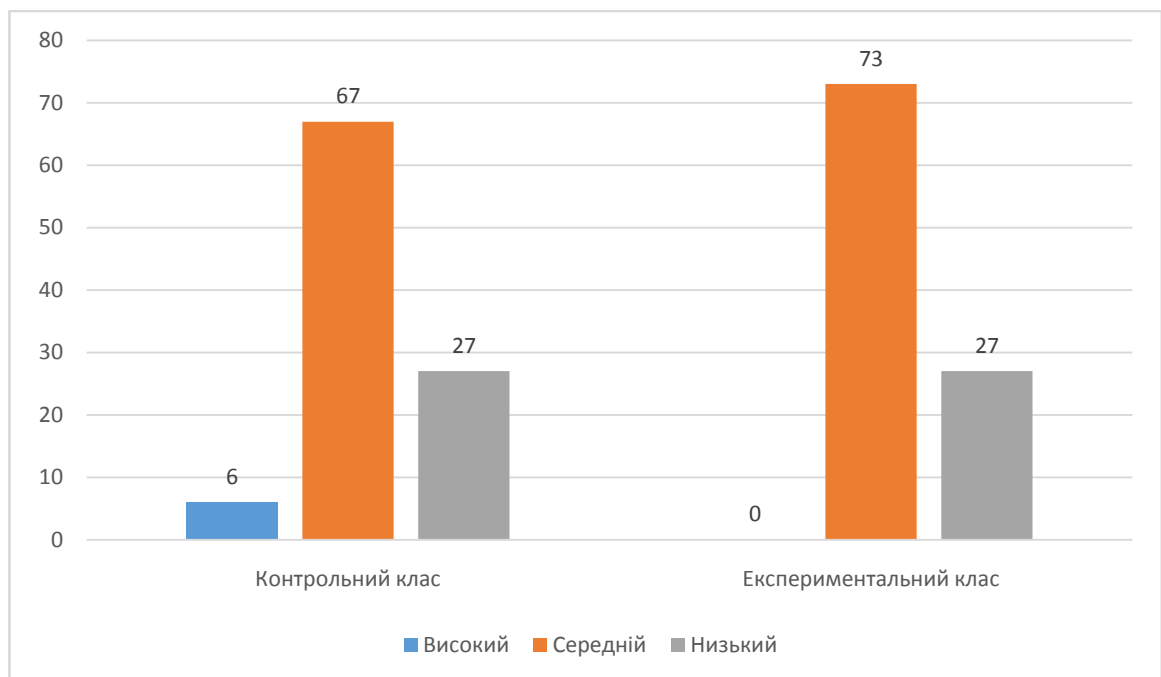

Діаграма 2.3. Рівень розвитку краєзнавчої компетентності (емоційний компонент)

З діаграми видно, що 67% учнів контрольної групи позитивно ставляться до свого краю, 20% опитуваних виявляють позитивне ставлення, але не знають як його виявити. 13% виявляють негативне ставлення до навколишнього середовища. У експериментальній групі наступні результати - у 73% учнів емоційний компонент відповідає середньому, 20% досить позитивно виявляють своє ставлення до рідного краю і тільки у 7% опитуваних проявляють негативне ставлення.

Як ми бачимо, у двох груп переважає середній рівень емоційного компонента. Отже, можна відзначити, що мотивація до вивчення рідного краю у випробовуваних недостатньо розвинена, у дітей недостатньо сформоване позитивне ставлення до рідного краю. Це може бути пов'язано з тим, що в процесі навчання педагоги і батьки мало часу приділяють емоційно-чуттєвому сприйняттю дітей. Тому слід провести необхідну роботу по формуванню краєзнавчої компетенції.

Результати по поведінковому компоненту краєзнавчої компетенції молодших школярів представлені в діаграмі 2.4.

Діаграма 2.4. Рівень розвитку краєзнавчої компетенції (поведінковий компонент)

Результати опитування показали, що в експериментальній групі у 73% опитуваних середній рівень, а у 27% дітей низький рівень. Високий рівень відсутній зовсім, у контрольній групі - 67% учнів не завжди здатні проявити себе, 27% учнів мають низький рівень і лише 6% мають високий рівень.

Аналіз результатів опитування показав, що поведінковий компонент розвинений у учнів слабше інших. Це говорить про те, що діти не виявляють активність, недостатньо мотивовані. Це може бути

обумовлено тим, що діти не виявляють активного інтересу до рідного краю. Слід проводити необхідну роботу по формуванню відповідального ставлення до свого краю.

Як ми бачимо, в двох групах переважає середній рівень краєзнавчої компетенції, що свідчить про те, що учні виявляють слабкий інтерес до рідного краю, недостатньо емоційно показують своє ставлення до природи і проявляють слабку активність. Це може бути обумовлено тим, що педагоги дають дітям лише основні відомості з краєзнавства, але робота по закріпленню отриманої інформації та її практичного застосування вимагає більш ретельної і цілеспрямованої підготовки.

Таким чином, проаналізувавши отримані результати, можна зробити висновок про те, що сформованість краєзнавчої компетентності в двох групах приблизно однакова і знаходиться на середньому рівні. Це обумовлено несистематичною роботою педагогів в даній області, але формування краєзнавчої компетенції все ж знаходиться на середньому рівні.

2.2. Зміст та форми роботи вчителя початкової школи під час вивчення краєзнавчого матеріалу в умовах дистанційного навчання.

В даний час, з розвитком нових інформаційних технологій, створюються умови для формування єдиного глобального інформаційного та освітнього простору, а в зв'язку з цим стає іншою і система освіти. В умовах дистанційного навчання використання ІТ є одним з ключових факторів успішного виконання всіх цілей та завдань

Краєзнавство в початковій школі це в першу чергу дослідницька діяльність, яка проходить спільно з учнями та вчителем. Важливі компетенції яких досягає учень при роботі з ІТ набагато ширше стандартних умінь читати, писати, а саме:

- Робота з усіма видами інформації.
- Використання для цієї роботи різних технологій.
- Розширення способів роботи з інформацією і підвищення самостійності в роботі.
- Багатофункціональність комп'ютера дозволяє задовольнити безліч пізнавальних потреб і є доступною для учнів.
- Сучасні комп'ютерні технології дають можливість учням маніпулювати інформацією і досліджуванним матеріалом в залежності від поставленого завдання, а також відповідно до індивідуальних уподобань.

Проаналізувавши науково методичну літературу, ми виділили основні форми та методи дистанційного навчання які допоможуть у формуванні краєзнавчої компетентності молодшого школяра.

Творча робота на комп'ютері.

Створення малюнків завдяки великим можливостям мультмедіа для творчості, в учнів є можливість створювати малюнки, картинки, розповіді з декількох малюнків. Краєзнавство формує розвиток у дитини естетичного почуття, любові до своєї Батьківщині, а малювання найбільш повно зможе висловити уявлення учнів про певні теми. Це може бути блок завдань про школу, рідну вулицю або будинок.

З подібного роду малюнків можна створювати проекти, оформляти їх у відеоряд для унаочнення. Дана робота дозволяє учням багаторазово вносити зміни в свою творчість. Створення та редагування відео, проектування, створення мультимедіа макетів місцевості. Використання спеціальних програм для створення текстових документів, написання учнями есе, ведення блогів спільно з викладачем, все це і багато іншого відноситься до творчої роботи.

Природничі дослідження.

Природничо-дослідний проект є гарним прикладом формування краєзнавчої компетентності у учнів початкової школи. Такими

проектами можуть бути, наприклад, дослідження місцевості за допомогою карт Google Maps, проведення віртуальних екскурсій по містах області або рідного міста не виходячи з кімнати.

Дослідницька робота з вивчення тваринного світу рідного краю, музеїв, виникнення краю як такого. Оформлення даних в таблиці, співвіднесення цих даних, для підведення підсумків роботи.

Комп'ютерна діагностика знань.

Дозволяє аналізувати і фіксувати результат виконаної роботи і реалізувати пов'язані з відповіддю завдання (наприклад, повертати до вже виконаного або пропущеного завдання, обмежувати час на один тест тощо).

Так як, для вивчення краєзнавства актуально застосування геоінформаційних технологій, а також, для молодших школярів необхідна наочність на заняттях, нами був виділено ряд інформаційних ресурсів які допоможуть в реалізації підвищення ефективності краєзнавчої роботи в умовах дистанційного навчання:

Відео хостинги. (Youtube і інші). Завдяки зручному пошуку і зручному розміщенню інформації розширюються можливості учнів по створенню власних репортажів та інших видів відеоматеріалів. У дітей є можливість створювати відео, застосовуючи спливаючі вікна, для коментування певного відрізка відео або переходу за допомогою гіперпосилання на інший ресурс або відео. Установка титрів, відеопереходів.

Створення інтерактивної галереї на обрану краєзнавчу тему. Редагування фотографій, накладення тексту.

Он-лайн екскурсії із застосуванням панорамних карт Гугл (Додаток А). Учні подорожують по рідному місту, самостійно вибирають місцевість для вивчення, складаючи потім власне уявлення про вивчену місцевість.

Дослідження про виникнення рідного краю, обробка старовинних фото від виникнення краю до наших днів. Оформлення в он-лайн галереї «Пікассо» (Picasa).

Застосування карт Google. Карти місцевості особливо розширюють можливості вивчення рідного краю, так як наочно можна вивчити відстань між містами, побачити рельєф місцевості. Завдання, що виконуються з допомогою карт різноманітні, це пошук міст по загадках, пошук міст за координатами, занесення знайдених населених пунктів в таблицю, і інші завдання. Основна робота з картами Google - створення власної карти, на підставі вивчених пам'яток. Робота з інтерактивною картою дуже цікава і пізнавальна. Можливості створення своїх карт великі. Учні розробляють маршрут, відзначають його на своїй карті, а також роблять мітки і залишають коментарі до пам'яток. Ці коментарі можуть містити гіперпосилання, що переводять на створені учнями відео (Youtube), а також на он-лайн галерею «Пікассо» (Picasa). Інтерфейс карт дуже просто в розумінні, містить підказки. Мапа створюється на основі існуючих карт місцевості.

Ще один вид роботи який можливо реалізувати в дистанційній формі - телекомунікаційний проект. Проектам приділяється окреме місце в початковій школі. Розберемося докладніше, що таке проект.

Проект - це спеціально організований вчителем і самостійно виконуваний дітьми комплекс дій по вирішенню суб'єктивно значущої проблеми, що завершується створенням продукту і його поданням в усній чи письмовій презентації [24].

В основі методу проектів лежить розвиток пізнавальних навичок учнів, умінь самостійно конструювати свої знання, умінь орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного мислення. Результати виконаних проектів повинні бути, що називається «Відчутними», тобто, якщо теоретична проблема, то конкретне її рішення, якщо практична - конкретний результат, готовий до впровадження. [24]

У початковій школі проектна діяльність здійснюється на уроках, на вільній самостійній роботі, в позаурочний час. Тривалість виконання проекту доцільно обмежити одним уроком (може бути здвоєними уроками) або одним - двома тижнями. Практикуються спільні проекти всього класу з якої-небудь проблеми, проекти, виконані спільно з батьками, індивідуальні проекти.

ВИСНОВКИ

У ході проведеного дослідження можемо зробити наступні висновки:

1. На основі аналізу науково-методичної та педагогічної У шкільному краєзнавстві виділяють навчальне краєзнавство, зміст і характер якого визначаються шкільною програмою, і позашкільне (позакласне) краєзнавство, завдання якого будуються відповідно до плану виховної роботи. Ці два види краєзнавства знаходяться в тісному зв'язку і доповнюють один одного. Обидва вони спрямовані на вирішення освітньо-виховних завдань, що стоять перед школою. Однак між ними є і відмінності за змістом, формам роботи, принципам комплектування учасників.

2. Аналіз наведених визначень дозволяє прийти до висновку, що найбільш прийнятним визначенням поняття «дистанційне навчання» є те, що дала Є. С. Полат: «це форма навчання, при якій взаємодія вчителя і учнів і учнів між собою здійснюється на відстані і відображає всі властиві навчальному процесу компоненти (цілі, зміст, методи, організаційні форми, засоби навчання), що реалізуються специфічними засобами Інтернет-технологій або іншими засобами, які передбачають інтерактивність».

Дистанційна взаємодія учня і вчителя має ряд переваг перед традиційними формами навчання, відкриває більше можливостей перед учнем, допомагає зняти емоційну напругу, просторові і тимчасові перепони, робить доступним освіту для будь-якої дитини.

3. Нами був проведений констатувальний етап експериментальної роботи, який визначив, що сформованість краєзнавчої компетентності в експериментальній та контрольній групах ЗОШ №47 приблизно однакова і знаходиться на середньому рівні. Це обумовлено несистематичною роботою педагогів в даній області, але

формування краєзнавчої компетенції все ж знаходиться на середньому рівні.

4. Проаналізувавши науково методичну літературу, ми виділили основні форми та методи дистанційного навчання які допоможуть у формуванні краєзнавчої компетентності молодшого школяра, а саме:

- *Творча робота на комп'ютері.*
- *Природничі дослідження.*
- *Комп'ютерна діагностика знань.*
- *Он-лайн екскурсії.*
- *Метод проектів.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 35 інструментів для дистанційного навчання — добірка НУШ [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://nus.org.ua/articles/30-instrumentv-dlya-dystantsijnogo-navchannya-dobirka-nush/>
2. Биков В.Ю. Дистанційне навчання в країнах Європи та США і перспективи для України / В.Ю. Биков // Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби і технології : кол. монографія / В.Ю. Биков, О.О. Гриценчук, Ю.О. Жук та ін. / Академія педагогічних наук України, Інститут засобів навчання. – К. : Атіка, 2015. – С. 77–140.
3. Василенко Ю.М. Становлення та розвиток дистанційного навчання в Україні / 2012. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/conference/the-content-of-conferences/archives-of-individual-conferences/oct-2012>
4. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія [Електронний ресурс]: матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.) / відп. ред. Л.Б. Ліщинська. – Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. – 102 с.
5. Дистанційна освіта в сучасній освітній діяльності / Освітній портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/articles/30.html/>. – Назва з екрана.
6. Долинський Є.В. Дистанційне навчання – одна з прогресивних форм підготовки фахівців / Є.В. Долинський // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Збірник наукових праць. Вип.42 / За заг. ред. проф. Матвієнко О.В. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2010. – С. 202-207.

7. Курлянд З. Н. Теорія і методика професійної освіти : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Т. Ю. Осипова, Р. С. Гурін. — К. : Знання, 2012. — 390 с
8. Лиховид, О. Р. Організаційно-практичні аспекти краєзнавчої підготовки вчителя загальноосвітньої школи / О. Р. Лиховид // Гуманітарний вісник ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди” : збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький, 2012. – Випуск 24. – С. 187–191.
9. Методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України «Організація дистанційного навчання в школі» [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf>.
10. Морзе Н.В. Інформаційні технології в навчанні : навч. посіб. / за ред. Н.В. Морзе. – К. : Видавнича група ВНУ, 2004. – 240 с
11. Основні орієнтири виховання учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів : наказ від 31.10.2011 р. № 1243 // Вихов. робота в шк. : наук.-метод. журн. – 2011. – № 12. – С. 2–26.
12. Положення про дистанційне навчання (Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України 21.01.2004 № 40) [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#n18>
13. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 25.06.2013 № 344/2013. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>. – Назва з екрана
14. Савченко О. Я. Читанка : підруч. для 2 кл. Ч. 1. / О. Я. Савченко. – 3-є вид., переробл. – К. : Освіта, 2010. – 144 с.

15. Савченко О. Я. Читанка : підруч. для 2 кл. Ч. 2. / О. Я. Савченко. – 3-є вид., доопрацьов. і переробл. – К. : Освіта, 2010. – 158 с.
16. Савченко О. Я. Читанка : підруч. для 4 кл. Ч. 1 / О. Я. Савченко. – К. : Освіта, 2004. – 159 с.
17. Савченко О. Я. Читанка : підруч. для 3 кл. Ч. 2 – К.: Освіта, 2003. – 143 с.
18. Тімець О. Значення краєзнавства на різних етапах розвитку суспільства // Рідна школа. – № 8-9. – 2002. – С. 57-59.
19. Третьякова Ю.В. Застосування технологій дистанційного навчання для підвищення якості засвоєння навчального матеріалу // Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Проблеми сучасної психології. 2013. Випуск 19. - с. 706-715.
20. Тронько П. Історичне краєзнавство: крок у нове тисячоліття (досвід, проблеми, перспективи) / П. Тронько. – К., 2000. – 270 с.

ДОДАТКИ

Додаток А.

Панорамні фото вулиць Херсона

<https://u-karty.ru/panorama-ua/kherson-panorama.html>

Розглядаємо на фото пам'ятки і план міста, що подивитися, знімки Херсонській області (Україна). Збільшити або зменшити панорами вулиць Херсона можна за допомогою інструменту масштабування +/- . Найближчий населений пункт і околиці поруч - м Гола Пристань.

Віртуальний тур по вулицях Херсона і дорогах району залежить тільки від вас. Панорамні фотографії - картинки передбачають управління за допомогою стрілок на фото зображеннях від Гугл МАПС - покажи цікаве в світі! Ще простіше - куди натиснули мишкою, туди і перемістилися. Щоб зараз детально побачити розташування найближчих вулиць

Знімки-панорами Херсона (Kherson) і Херсонській області в Україні доступні всім бажаючим для проходження онлайн туру, не відходячи від комп'ютера. Також працюють на мобільних картах міста і селищ. Ви можете зробити віртуальну прогулянку-екскурсію, переміщатися в режимі реального часу по дорогах регіону. Показати свій маршрут з назвами і вид місцевості, шукати поруч магазини та банки. Подивитися на схемі свій будинок і панорамний вид передмістя, пошук місць поблизу, дізнатися як дістатися пішки або доїхати до вулиці Перекопська, Нафтовиків.

Координати - 46.634769,32.616867

Додаток Б.**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Савчук Олена Олегівна, учасниця освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

17.03.2021

Савчук Олена